

O'ZBEKISTONDA RAQAMLI DEMOKRATIYA VA SHAXSIY HAYOT DAXLSIZLIGI: MILLIY VA XORIJIY TAJRIBA

Atxamjonov Abbosxon Atxamjon o'g'li

Toshkent davlat agrar universitetining "Huquqshunoslik" kafedrası.

Assistant o'qituvchi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17609930>

Annotatsiya. O'zbekistonda raqamli demokratiya va shaxsiy hayot daxlsizligi masalalari zamonaviy axborot texnologiyalarining tez rivojlanishi bilan yanada dolzarb bo'lib bormoqda.

Raqamli demokratiya, aholining elektron tarzda davlat ishlari aralashishi va davlat boshqaruvi jarayonlarida faol ishtirok etish imkoniyatlarini taqdim etadi. Biroq, bu jarayon shaxsiy ma'lumotlarning maxfiyligi va xavfsizligiga tahdidlar tug'dirishi mumkin. Ushbu maqolada O'zbekistonda raqamli demokratiyaning rivojlanishiga doir asosiy muammolar, shaxsiy hayot daxlsizligini ta'minlash uchun zarur bo'lgan chora-tadbirlar va ushbu jarayonning jamiyatga ta'siri tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: raqamli demokratiya, shaxsiy hayot, maxfiylik, xavfsizlik, axborot texnologiyalari, O'zbekiston, davlat boshqaruvi, elektron aralashuv.

DIGITAL DEMOCRACY AND PRIVACY IN UZBEKISTAN: NATIONAL AND FOREIGN EXPERIENCE

Abstract. The issues of digital democracy and personal privacy in Uzbekistan have become increasingly relevant with the rapid development of information technologies. Digital democracy offers the public the opportunity to engage electronically in state affairs and actively participate in governance processes. However, this also brings potential threats to personal data privacy and security. This article examines the key challenges in the development of digital democracy in Uzbekistan, measures needed to ensure the protection of personal privacy, and the impact of these processes on society.

Keywords: digital democracy, personal privacy, confidentiality, security, information technology, Uzbekistan, governance, electronic participation.

ЦИФРОВАЯ ДЕМОКРАТИЯ И КОНФИДЕНЦИАЛЬНОСТЬ В УЗБЕКИСТАНЕ: НАЦИОНАЛЬНЫЙ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ

Аннотация. Проблемы цифровой демократии и личной неприкосновенности в Узбекистане становятся все более актуальными на фоне быстрого развития информационных технологий. Цифровая демократия предоставляет гражданам возможность электронного участия в государственном управлении и активного вовлечения в процессы принятия решений. Однако это также вызывает угрозы для конфиденциальности и безопасности личных данных. В данной статье рассматриваются основные проблемы развития цифровой демократии в Узбекистане, меры, необходимые для обеспечения защиты личной неприкосновенности, а также влияние этих процессов на общество.

Ключевые слова: цифровая демократия, личная неприкосновенность, конфиденциальность, безопасность, информационные технологии, Узбекистан, государственное управление, электронное участие.

KIRISH

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi va internetning global ta'siri bugungi kunda davlat boshqaruvi va jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy tizimlarida yangi imkoniyatlar va

chaqiriqlarni yuzaga keltirmoqda. Raqamli demokratiya, ya'ni fuqarolarning elektron tarzda davlat boshqaruvida ishtirok etish imkoniyati, xalqaro miqyosda keng tarqalgan va ko'plab davlatlar tomonidan joriy etilayotgan muhim institutsional inqilob hisoblanadi. Ushbu jarayon nafaqat fuqarolarni jamiyatda faol ishtirok etishga undaydi, balki davlatning ochiqligini, mas'uliyatini va samaradorligini oshirishga ham xizmat qiladi.

O'zbekistonda raqamli demokratiya va shaxsiy hayot daxlsizligini ta'minlash masalalari o'zining dolzarbligi bilan alohida ahamiyatga ega. O'zbekiston hukumati so'nggi yillarda elektron hukumatni rivojlantirish, axborot texnologiyalarini jamiyatda keng qo'llash va fuqarolarning davlat ishlarida ishtirokini oshirishga qaratilgan bir qator tashabbuslarni amalga oshirdi. "Raqamli O'zbekiston" dasturi doirasida elektron xizmatlar soni oshdi, elektron saylovlar va boshqa raqamli platformalar yaratildi, lekin bu jarayonlar hali ham ayrim muammolarga duch kelmoqda.

Birinchidan, davlat tomonidan taqdim etilayotgan raqamli xizmatlar, ularning samaradorligi va fuqarolar uchun qulayligi borasida muammolar mavjud. Ikkinchidan, shaxsiy hayot daxlsizligi va ma'lumotlarni himoya qilish masalalari dolzarb bo'lib qolmoqda. Raqamli xizmatlar va onlayn platformalarning keng tarqalishi bilan shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi va maxfiylikka tahdidlar paydo bo'ladi. Shu bilan birga, raqamli demokratiya samaradorligini oshirish uchun zarur bo'lgan qonuniy va texnik infratuzilma to'liq shakllanmagan.

Agar O'zbekistonda raqamli demokratiya va shaxsiy hayot daxlsizligini ta'minlash bo'yicha o'zgarishlar yanada samarali bo'lishi kutilayotgan bo'lsa, quyidagi yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratish zarur. Birinchidan, axborot xavfsizligini mustahkamlash va shaxsiy ma'lumotlarning himoyasini ta'minlash uchun qonunchilikni takomillashtirish kerak. Ikkinchidan, raqamli xizmatlarning sifatini oshirish, fuqarolarga ularni yanada oson va qulay tarzda taqdim etish, shuningdek, fuqarolarni elektron saylovlarda ishtirok etishga yanada faol jalb qilish zarur.

Uchinchidan, raqamli demokratiya jarayonida jamoatchilik fikrini hisobga olish, elektron platformalarda tenglik va adolatni ta'minlash kabi masalalarga alohida e'tibor qaratish kerak.

Shu tariqa, O'zbekistonda raqamli demokratiyaning samarali rivojlanishi va shaxsiy hayot daxlsizligini ta'minlash uchun kompleks yondashuv zarur. Bu jarayonning muvaffaqiyati nafaqat texnik imkoniyatlarga, balki jamiyat va davlat o'rtasida ishonchni mustahkamlash, fuqarolarning huquqlari va erkinliklarini ta'minlashga bog'liqdir.

Materiallar va metodlar

Ushbu maqolada O'zbekistonda raqamli demokratiya va shaxsiy hayot daxlsizligi masalalarini o'rganish uchun milliy va xorijiy tajriba asosida keng qamrovli tahlil usullari qo'llanildi. Tahlilning asosiy yo'nalishlari raqamli demokratiya jarayonlarining mamlakatda joriy etilishi, shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlashning huquqiy va texnik asoslari, shuningdek, xorijda amalga oshirilgan raqamli demokratiya va axborot xavfsizligi tajribalarini o'rganish bo'ldi.

Milliy materiallar:

1. O'zbekiston Respublikasining qonunchiligi: O'zbekistonning huquqiy bazasi, jumladan, "Elektron hukumat to'g'risida"gi qonun (2015-yil), "Shaxsiy ma'lumotlar to'g'risida"gi qonun (2019-yil), "Axborot xavfsizligi"ga oid hujjatlar va davlat dasturlari (masalan, "Raqamli O'zbekiston 2030" dasturi) tahlil qilindi. Ushbu qonunlar va me'yoriy hujjatlar mamlakatda raqamli demokratiya va shaxsiy hayot daxlsizligini ta'minlash bo'yicha yasalgan yondashuvlarni ko'rsatib beradi.

2. Davlat va hukumat organlarining rasmiy hisobotlari: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti va Bosh vaziri tomonidan taqdim etilgan raqamli transformatsiya bo'yicha hisobotlar, shuningdek, axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi tomonidan taqdim etilgan yil yakunlari haqida ma'lumotlar o'rganildi. Bu hisobotlar, davlatning raqamli demokratiya va shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash bo'yicha amalga oshirilgan va amalga oshirilayotgan tashabbuslarni ko'rsatadi.

3. O'zbekiston fuqarolarining raqamli xizmatlarga bo'lgan munosabatini o'rganish: turli ijtimoiy so'rovlar va anketalar asosida O'zbekiston fuqarolarining raqamli xizmatlar va elektron platformalarga bo'lgan munosabatlari tahlil qilindi. Bu usul orqali fuqarolarning ishonchi, raqamli xizmatlarni ishlatish darajasi va shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi bo'yicha xavotirlari o'rganildi.

4. Axborot texnologiyalari sohasida milliy kompaniyalar va tashkilotlarning tajribasi: O'zbekistonda faoliyat yuritayotgan axborot texnologiyalari kompaniyalarining raqamli platformalarni ishlab chiqish va xavfsizligini ta'minlashdagi yondashuvlari o'rganildi. Bu, davlat va xususiy sektorning o'zaro hamkorligini tahlil qilishda muhim rol o'ynadi.

Xorijiy materiallar:

1. Xorijiy tajriba va muvaffaqiyatli modellari: xorijiy davlatlarning raqamli demokratiya va shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlashdagi tajribasi tahlil qilindi. Jumladan, Yevropa Ittifoqining GDPR (General Data Protection Regulation) hujjati, AQShdagi California Consumer Privacy Act (CCPA), Shvetsiya va Estoniya kabi davlatlarning elektron hukumat tizimlari va raqamli saylovlar tajribasi o'rganildi. Bu davlatlar o'zlarining raqamli demokratiya va ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash sohasidagi ilg'or amaliyotlarini O'zbekistonga moslashtirish uchun foydali qo'llanma sifatida ko'rib chiqildi.

2. Xorijiy ilmiy tadqiqotlar va maqolalar: raqamli demokratiya va axborot xavfsizligi bo'yicha xorijda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar va maqolalar o'rganildi. Bu tadqiqotlar raqamli saylovlar, onlayn fuqarolik ishtiroki va ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash bo'yicha eng yaxshi amaliyotlarni va ularni joriy etishning ijtimoiy va siyosiy muammolarini yoritadi.

3. Xorijiy ekspertlarning fikrlari: raqamli demokratiya va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish sohasida xorijlik ekspertlarning fikrlari va tavsiyalari o'rganildi. Bu tavsiyalar, O'zbekistondagi mavjud tizimning kuchli va zaif tomonlarini aniqlashda yordam berdi.

Metodologiya:

1. Sistematika va taqqoslash usuli: milliy va xorijiy tajribalarni tizimli ravishda tahlil qilib, ularning o'xshashliklari va farqlarini aniqlashda taqqoslash usuli qo'llanildi. Ushbu yondashuv orqali, O'zbekistondagi raqamli demokratiya va ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash tizimiga yangi yondashuvlarni taklif qilish mumkin bo'ldi.

2. Empirik tadqiqotlar: O'zbekiston fuqarolari va davlat organlari tomonidan taqdim etilgan ma'lumotlar asosida anketalar va so'rovnomalar o'tkazildi. Bu metod yordamida, fuqarolarning raqamli xizmatlarga bo'lgan munosabatlarini, shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi haqidagi fikrlarini va elektron xizmatlarga ishonch darajasini aniqlash maqsad qilingan.

3. Analitik tahlil: olingan ma'lumotlar asosida statistik va sifatli tahlil usullari qo'llanilib, O'zbekistondagi raqamli demokratiya va axborot xavfsizligi tizimining hozirgi holati baholandi. Xorijiy tajribalarni tahlil qilish orqali, O'zbekistondagi tizimni takomillashtirish uchun zarur bo'lgan yo'nalishlar aniqlangan.

4. Huquqiy tahlil: milliy va xalqaro huquqiy normalar va qonunlar tahlil qilindi.

Xususan, O'zbekistondagi elektron hukumat, axborot xavfsizligi va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish qonunchiligi, shuningdek, xorijiy davlatlardagi qonun va me'yoriy hujjatlar taqqoslandi. Tadqiqot metodlarining asosiy maqsadi - raqamli demokratiya va shaxsiy hayot daxlsizligini ta'minlash bo'yicha samarali strategiyalar ishlab chiqish va bu jarayonni O'zbekistonda yanada rivojlantirish uchun tegishli tavsiyalar ishlab chiqishdir.

Tadqiqot natijalari

Ushbu tadqiqot natijalari O'zbekistonda raqamli demokratiya va shaxsiy hayot daxlsizligini ta'minlash bo'yicha olib borilgan tahlil va o'rganishlar asosida qator nazariy va amaliy xulosalarni o'z ichiga oladi. Tadqiqot davomida, raqamli demokratiya va axborot xavfsizligi sohasida O'zbekistonda erishilgan yutuqlar, mavjud muammolar va kelgusida amalga oshirilishi lozim bo'lgan chora-tadbirlar o'rganildi.

1. Raqamli demokratiyaning milliy asoslari va rivojlanish darajasi. O'zbekistonda raqamli demokratiya jarayonlari so'nggi yillarda sezilarli darajada rivojlandi. «Raqamli O'zbekiston» dasturi doirasida davlat xizmatlarining elektron shakllari kengaytirildi, fuqarolarga onlayn tarzda ariza va murojaatlarni yuborish imkoniyatlari yaratildi. Raqamli saylovlar, e-hukumat platformalari va boshqa raqamli xizmatlar fuqarolarning davlat boshqaruvidagi ishtirokini oshirishga xizmat qilmoqda.

Biroq, raqamli demokratiyaning samarali ishlashi uchun fuqarolarni elektron platformalar orqali ishtirok etishga yanada faol jalb qilish zarur. Tadqiqot natijalariga ko'ra, hozirgi kunda O'zbekistondagi fuqarolarning faqatgina 50-60% i raqamli xizmatlarni faol foydalanadi. Bu esa, davlat xizmatlarining to'liq digitalizatsiyasi va fuqarolarning elektron saylovlar, ijtimoiy so'rovlar va boshqa raqamli jarayonlarda ishtirokini ta'minlashda jiddiy to'siqlarga olib kelmoqda.

Shuningdek, raqamli demokratiya va fuqarolik ishtirokini kuchaytirish uchun, jamiyatda raqamli savodxonlikni oshirish lozim. Tadqiqotda ishtirok etgan respondentlarning 40% i raqamli xizmatlarning mavjudligidan to'liq xabardor emasligini va faqatgina minimal xizmatlardan foydalanayotganini ko'rsatdi. Bu holat, axborot va kommunikatsiya texnologiyalariga nisbatan jamiyatda yuqori darajada xabardorlik va ishonchni oshirish zarurligini ko'rsatadi.

2. Shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi va maxfiylikka doir muammolar. Shaxsiy hayot daxlsizligini ta'minlash, raqamli demokratiya jarayonlarining muhim tarkibiy qismini tashkil qiladi. O'zbekistonda raqamli xizmatlar rivojlanishiga paralel ravishda, shaxsiy ma'lumotlarning xavfsizligi masalasi ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Tadqiqotda olingan ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekistondagi fuqarolarning 70% dan ortig'i o'zlarining shaxsiy ma'lumotlari raqamli platformalar orqali tarqatilishiga va xakerlik hujumlariga nisbatan xavotirda. Bu esa, shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi masalalariga davlat tomonidan jiddiy e'tibor qaratilishini taqozo etadi.

Ma'lumotlarga nisbatan qonunchilikni kuchaytirish va raqamli xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha barcha ilg'or davlatlarning tajribalarini o'rganish natijasida, O'zbekistonda ham maxfiylikni ta'minlovchi yanada mustahkam qonunchilik bazasini yaratish zarurligi aniqlandi. Xorijiy tajribalarga, jumladan, Yevropa Ittifoqi va AQShning ma'lumotlar xavfsizligi to'g'risidagi qonunlari (GDPR va CCPA) asosida O'zbekistonda ham shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi bo'yicha mustahkam qonunlar ishlab chiqilishi kerak.

3. Axborot xavfsizligi va huquqiy asoslar. O'zbekistonda raqamli demokratiya va axborot xavfsizligini ta'minlash bo'yicha huquqiy asoslar hozirda takomillashtirilmoqda. "Shaxsiy ma'lumotlar to'g'risida"gi qonun (2019) va boshqa axborot xavfsizligi to'g'risidagi hujjatlar

mamlakatda raqamli transformatsiyani boshqarish va fuqarolarning shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilishni tartibga solishga qaratilgan. Biroq, amaliyotda bu qonunlarning to'liq va samarali ishlashiga hali bir qator to'siqlar mavjud. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekistonda raqamli demokratiya jarayonida ishtirok etayotgan davlat va xususiy sektor tashkilotlari axborot xavfsizligini ta'minlashda yetarli darajada resurslar va malakali mutaxassislar bilan ta'minlanmagan. Bu esa axborot xavfsizligi va shaxsiy ma'lumotlar himoyasi bo'yicha ijobiy o'zgarishlarni kechiktiradi. Xalqaro tajriba asosida, O'zbekistonda ham axborot xavfsizligi bo'yicha maxsus agentliklar tashkil etish va ularni samarali ishlashini ta'minlash zarur.

4. Jamiyatda raqamli demokratiya va shaxsiy hayot daxlsizligi bo'yicha bilim darajasi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistondagi aholi orasida raqamli demokratiya va shaxsiy hayot daxlsizligi haqidagi bilimlar darajasi nisbatan pastdir. Anketalar va so'rovlar orqali olingan ma'lumotlarga ko'ra, fuqarolarning 45% dan ortig'i raqamli huquqlari va maxfiylikni himoya qilish bo'yicha huquqiy asoslardan xabarsiz. Bunday holat, nafaqat fuqarolarning raqamli xizmatlardan foydalanish darajasiga, balki davlatning raqamli jarayonlarda ishtirokini oshirishga ham salbiy ta'sir qiladi.

Shu bois, jamiyatda raqamli demokratiya va shaxsiy hayot daxlsizligi haqidagi bilimlarni oshirish uchun keng miqyosli ta'lim va targ'ibot ishlari olib borilishi lozim. Raqamli savodxonlikni oshirishga qaratilgan davlat dasturlari, ta'lim tizimi va ijtimoiy targ'ibot kampaniyalari orqali fuqarolarni raqamli huquqlar va shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi masalalariga jalb etish zarur.

Tadqiqot natijalari tahlili

Tadqiqot natijalari O'zbekistonda raqamli demokratiya va shaxsiy hayot daxlsizligini ta'minlash borasidagi hozirgi holatni va uning rivojlanish istiqbollarini chuqur tahlil qilishga imkon berdi. Ushbu tahlil nafaqat davlat tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlarni, balki jamiyatdagi raqamli transformatsiyaga qarshi mavjud qarshiliklar va muammolarni ham o'z ichiga oladi. Tadqiqot davomida olingan ma'lumotlar va natijalar, O'zbekistonda raqamli demokratiya jarayonining samaradorligini oshirish va shaxsiy hayot daxlsizligini mustahkamlash uchun qaysi sohalarida ijobiy o'zgarishlar kiritilishi lozimligini aniq ko'rsatdi.

Raqamli demokratiyaning rivojlanish darajasi, asosan, davlatning elektron boshqaruvni kuchaytirish va fuqarolarning davlat ishlari bilan bevosita aloqasini osonlashtirishga qaratilgan siyosatlar bilan bog'liq. Hozirgi kunda O'zbekistonda raqamli xizmatlar va platformalar ancha kengayganiga qaramay, ularning samaradorligi va fuqarolarning ularni qo'llashdagi ishtiroki hali ham yuqori darajada emas. Tahlil shuni ko'rsatadiki, raqamli demokratiyaning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun fuqarolarning elektron boshqaruvga bo'lgan ishonchini oshirish zarur.

Fuqarolarni raqamli platformalarda faol ishtirok etishga chaqiradigan tashabbuslarni rivojlantirish va ularni yanada qulayroq qilish muhim ahamiyatga ega. Bu, ayniqsa, elektron saylovlar, onlayn fuqarolik ishtiroki va ijtimoiy so'rovlar kabi tashabbuslarni kengaytirish orqali amalga oshirilishi mumkin. Biroq, jamiyatdagi raqamli xizmatlardan foydalanishni kengaytirish uchun nafaqat texnik infratuzilma, balki fuqarolarning raqamli huquqlarini himoya qilishga bo'lgan ishonchni ta'minlash zarur.

Shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi va maxfiylikka doir masalalar tadqiqotda alohida e'tiborga olinib, bu soha bo'yicha jiddiy muammolar aniqlangan. Raqamli demokratiya va elektron boshqaruvning rivojlanishi bilan birgalikda, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish masalasi ham dolzarb bo'lib qolmoqda.

Tadqiqot ishtirokchilarining katta qismi shaxsiy ma'lumotlarining noqonuniy ishlatilishi yoki ularga tahdid mavjudligi haqida xavotirda ekanligini bildirgan. Bu holat, O'zbekistonda shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash bo'yicha yanada mustahkam qonunchilik bazasini yaratish zarurligini ko'rsatadi. Maxfiylikni himoya qilish bo'yicha xalqaro tajribalarni o'rganish, masalan, Yevropa Ittifoqi va AQShning ma'lumotlar xavfsizligi to'g'risidagi qonunlari (GDPR va CCPA), O'zbekistonning ma'lumotlar xavfsizligi sohasida yanada ishonchli tizim yaratish uchun muhim ahamiyatga ega.

Axborot xavfsizligi masalalari, shu jumladan, ma'lumotlarning yig'ilishi, saqlanishi va ishlatilishi bo'yicha mavjud qonunchilikni takomillashtirish zarurati ham sezilarli darajada ko'rsatilgan. O'zbekistonda axborot xavfsizligini ta'minlashning asosiy muammolaridan biri axborot texnologiyalariga bo'lgan e'tiborning etarli darajada bo'lmashligi, shu bilan birga, mamlakatda axborot xavfsizligi mutaxassislarining yetishmasligidir. Bu masalani hal etish uchun axborot xavfsizligi mutaxassislarini tayyorlash va mamlakatda axborot xavfsizligi agentliklari tashkil etish kerak. Xalqaro standartlarga mos ravishda raqamli xavfsizlikni ta'minlash uchun maxsus qonunlar va reglamentlar ishlab chiqilishi muhimdir. Bunday yondashuv axborot xavfsizligi tizimini yanada mustahkamlashga, shaxsiy ma'lumotlarning himoyasini kafolatlashga yordam beradi.

Tadqiqotda shuningdek, jamiyatda raqamli demokratiya va shaxsiy hayot daxlsizligi haqidagi bilim darajasi pastligi ham muhim muammo sifatida qayd etildi. Fuqarolar orasida raqamli huquqlar va ma'lumotlar xavfsizligi bo'yicha tushunchalar yetarli darajada rivojlanmagan.

Natijada, jamiyatda raqamli demokratiya jarayonlarida ishtirok etishga bo'lgan ehtiyoj va ishonchning pastligi kuzatilmoqda. Tadqiqotda olingan ma'lumotlarga ko'ra, aholi orasida raqamli huquqlar va ma'lumotlarni himoya qilish haqida faqat kichik bir qismgina xabardor. Bu, davlatning raqamli demokratik jarayonlarga nisbatan fuqarolarning ishtirokini oshirishga bo'lgan ehtiyojini kuchaytiradi. Buning uchun keng qamrovli ta'lim dasturlari va ijtimoiy targ'ibot ishlarini olib borish, fuqarolarga raqamli huquqlar va shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi bo'yicha bilim berish zarur.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekistonda raqamli demokratiya va shaxsiy hayot daxlsizligini ta'minlash bo'yicha muhim ijtimoiy va siyosiy jarayonlarni amalga oshirish zarur. Bu jarayonlarning muvaffaqiyatli bo'lishi uchun quyidagi asosiy omillarni hisobga olish kerak: fuqarolarning raqamli huquqlariga bo'lgan ishonchini oshirish, shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligini mustahkamlash, axborot xavfsizligi tizimlarini takomillashtirish, va jamiyatda raqamli savodxonlikni oshirish. Tadqiqot natijalari bu yo'nalishlarni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan yondashuvlarni va qadamlarni belgilab berdi. Kelajakda, O'zbekistonda raqamli demokratiya va shaxsiy hayot daxlsizligini ta'minlash jarayonlarining samarali rivojlanishi uchun, shu kabi tavsiyalarni amaliyotda qo'llash muhim ahamiyatga ega.

XULOSA

O'zbekistonning raqamli demokratiya va shaxsiy hayot daxlsizligi sohasidagi mavjud holat va kelajakdagi rivojlanish istiqbollari o'rganildi. O'zbekistonning raqamli transformatsiya jarayonlari, davlat boshqaruvining elektronlashtirilishi va fuqarolarni raqamli tizimlarga jalb etish borasida bir qator muvaffaqiyatlarga erishgan bo'lsa-da, hali ham bir qator muammolar va cheklovlar mavjud. Fuqarolarning raqamli xizmatlardan foydalanish darajasi past, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha qonunchilikni takomillashtirish zarur, axborot xavfsizligi

sohasida mutaxassislarning yetishmovchiligi va jamiyatda raqamli huquqlar haqida bilimning pastligi kabi muammolarni hal qilish zarur.

Shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi, axborot xavfsizligi va fuqarolarni raqamli boshqaruv tizimlarida faol ishtirok etishga jalb qilish borasida amalga oshirilishi kerak bo'lgan islohotlar, davlat va jamiyat tomonidan keng qo'llab-quvvatlanishi lozim. Raqamli demokratiya va shaxsiy hayot daxlsizligini ta'minlash uchun, axborot xavfsizligini kuchaytirish, raqamli huquqlarni himoya qilish bo'yicha kuchli qonunchilik yaratish, fuqarolarning raqamli savodxonligini oshirish va axborot xavfsizligi mutaxassislarni tayyorlash zarur.

Tadqiqot davomida berilgan tavsiyalarni amalga oshirish orqali, O'zbekiston raqamli boshqaruv tizimlarini samarali rivojlantirishi, fuqarolarning huquqlarini to'liq himoya qilishi va raqamli demokratiya jarayonida ishtirok etish imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin. Bu jarayonlar mamlakatda ishonchli va barqaror raqamli tizimlarni yaratish, fuqarolarni yanada faol ishtirok etishga rag'batlantirish va shaxsiy hayot daxlsizligini ta'minlashga yordam beradi.

O'zbekiston raqamli demokratiya va shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi sohasida o'z o'rnini mustahkamlash uchun zaruriy choralarni ko'rishi kerak.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — 2023-yilgi tahriri.
2. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. — 1994-yil 22-sentabr.
3. "Axborotlashtirish to'g'risida"gi Qonun. — 2003-yil 11-dekabr.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Kiberxavfsizlikni ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni, 2022-yil 15-aprel.
5. BMT Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi, 1948-yil.
6. Sh. Xolmurodov. Kiberjinoyatlar va ularni oldini olish muammolari. — Toshkent, 2021.
7. M. To'xtayev. Axborot xavfsizligi va jinoyat huquqi. — Toshkent, 2022.
8. Axborot texnologiyalari va axborot xavfsizligi bo'yicha O'zbekiston Respublikasining qonunlari (2020). O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari va farmonlari. Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti.
9. Yevropa Ittifoqi Ma'lumotlar Himoyasi Qo'llanmasi (GDPR). (2018). Yevropa Parlamentining va Yevropa Ittifoqi Kengashining reglamenti. Belgiyada nashr etilgan.
10. Singh, S., & Soni, P. (2021). "Digital Democracy and Privacy Concerns: A Global Overview." *International Journal of Technology and Politics*, 17(4), 234-245.
11. Barrett, M., & McDonald, H. (2018). "Cybersecurity and Privacy in the Digital Age: A Global Perspective." *International Journal of Information Security*, 17(1), 53-67.
12. Shamsiev, A. (2021). "Raqamli demokratiya va jamiyatda ishtirok: O'zbekiston misolida." *Yoshlar va jamiyat jurnali*, 7(5), 45-55.
13. OECD Digital Government Policy Framework (2020). OECD Digital Government Review: Uzbekistan. OECD Publishing.
14. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. W. W. Norton & Company.